

Nada Trebec*

»Resna stavba za resni smoter« – deška meščanska šola v Postojni

“A Serious Building for a Serious Purpose” – lower secondary school for boys in Postojna

Izvleček

Članek je bil napisan ob 100 letnici meščanske deške šole v Postojni. Ob ustanovitvi, leta 1906, šola še ni imela svojih prostorov, gostovala je v stavbi ljudske šole, zato v prispevku predstavljam načrt za gradnjo nove šolske stavbe in opisujem zunanji in notranji izgled zgradbe. Ko so gradnjo leta 1909 zaključili, so pripravili slovesnost ob odprtju in se preselili v nove prostore. Pišem, kako je bilo organizirano delo na šoli in kako je bila šola povezana z okoljem, v katerem je delovala. Glavni vir za te vsebine so Izvestja meščanske deške šole v Postojni, ki jih hrani Slovanska knjižnica v Ljubljani. Deško meščansko šolo je v šolskem letu 1922/23 obiskoval tudi moj oče Anton Trebec (1909–1978), zato dodajam kratek opis šolskega dela pri posameznih predmetih na podlagi vsebine njegovih zvezkov.

Abstract

The article marks the centenary of the lower secondary school for boys in Postojna. Upon its inception in 1906, the school did not have its own premises and had to operate in the primary school building, which is why the article presents the plan for the construction of a new school building, describing its exterior and interior. When the construction was finished in 1909, an opening ceremony was organised and the school moved to its new premises. The article describes how the work of the school was organised and how the school was connected with the local community. The main sources of this information were the annual school publications kept by the Slavic Library in Ljubljana. In the school year 1922/23, the school was also attended by the father of the article's author, Anton Trebec, (1909–1978), which is why there is also a short description of the lessons for individual subjects based on his exercise books.

Uvod

Avstrijski državni osnovnošolski zakon – sprejet je bil 14. maja 1869 – je določal splošno šolsko obveznost za vse otroke, stare od 6. do 14. leta. Šolska obveznost je bila razširjena s prejšnjih šest na osem let. Po zakonu sta bila predvidena dva tipa

* Nada Trebec, prof. zgodovine, Šolski center Postojna, E-pošta: trebec.nada@gmail.com

elementarnih šol: splošne ljudske in meščanske šole. Namen reformirane osnovne šole je bil v zakonu določen takole: »*Ljudski šoli je naloga, otroke npravno – versko vzgajati, razvijati jim duševne moči, oskrbovati jih s potrebnimi znanostmi in zvedenostmi, da se lahko dalje izobražujejo za življenje in dajati jim pravo predstavo, da bodo kdaj vrli ljudje in državljani.*«¹

Uresničevanje določil zakona je bilo odvisno od materialnih pogojev, zato so ga dosledneje uresničevali v mestih in trgih, v manjši meri pa na podeželju. Ustanavljanje in razvoj novih osnovnih šol je bilo povezano s finančnimi možnostmi posameznih dežel v monarhiji. Država je deželam sicer obljubila finančno pomoč, ki pa običajno ni zadostovala za povečan obseg šolanja. Na Koroškem in Štajerskem so osemletno šolsko obveznost sprejeli z glasovanjem v deželnih zborih, dovoljenje za skrajšano šolsko obveznost pa so zaradi slabše gospodarske in kulturne razvitosti pridobile Goriška, Istra in Kranjska.²

Na Kranjskem je bila v deželnem zboru sprejeta osemletna osnovnošolska obveznost, vendar le za mestne in trške otroke, na podeželju pa je bila še naprej prevladujoča šestletna osnovna šola. Ker so želeli razmere nekoliko izboljšati, so 1874. leta sprejeli Zakon o ponavljalnih šolah, ki je določal, da morajo podeželski, trški in tudi mestni otroci, ki so končali samo šest razredov osnovne šole, obiskovati nadaljevalni oziroma ponavljalni pouk, t.i. nedeljske šole do dopolnjenega petnajstega leta.³ V teh šolah bi učenci ponavljali snov prejšnjih razredov in pridobivali ter širili znanje, ki bi jim koristilo pri poklicnem delu. Veljalo je pravilo, da so na podeželju dajali večji poudarek temam, ki so se nanašale na kmetijstvo, v mestih pa znanju iz obrtnih dejavnosti.

V razmerju do osnovnih šol so meščanske šole ustanavljali v večjih trgovskih in industrijskih središčih. Imele so tri razrede, ki so se stikali s petim razredom ljudske šole. Po končanih petih razredih ljudske šole so učenci lahko nadaljevali šolanje v meščanski šoli.⁴ Iz meščanske šole je bila možnost nadaljevanja izobraževanja na zahtevnejših strokovnih šolah. Meščanske šole na Slovenskem so bile v glavnem nemške, dvojezična je bila v Krškem; slovenska, torej s slovenskim učnim jezikom pa v Postojni (1906) in v Trstu (1916).

Z novo zakonodajo se je razširila tudi vsebina pouka, saj je zakon določal, da morajo na vsaki osnovni šoli učiti naslednje predmete: verouk, jezik, računstvo, »pri-

1 Zakon z dne 14. maja 1869, v: Državni zakon o ljudskih šolah z najvažnejšimi izvršitvenimi predpisi všteti dokončni šolski in učni red za obče ljudske šole in za meščanske šole, C. k. zaloga šolskih knjig na Dunaju 1906, člen 1.

2 Janez Sagadin, Kvantitativna analiza razvoja osnovnega šolstva na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem po uveljavitvi osnovnošolskega zakona iz leta 1869 ter kvantitativni prikaz osnovnega šolstva v poznejši dravski banovini, v: Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, Ljubljana: Slovenski šolski muzej 1970, str. 136–153.

3 Vlado Schmidt, Osnovna šola in osnovnošolska zakonodaja pred sto leti, v: Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, Ljubljana: Slovenski šolski muzej 1970, str. 15–16.

4 Zakon z dne 14. maja 1869, prav tam, členi 20–25.

rodoznanstvo«, zemljepis in zgodovino s poudarkom na domovino in njeno ustavo, pisanje, geometrijsko oblikoslovje, petje, risanje, za deklice ženska ročna dela in gospodinjstvo. Zakon je prvič na našem ozemlju predpisoval telovadbo, ta je bila uvedena kot popolnoma nov predmet.⁵ Zakon je predvideval kvaliteten dvig osnovnega šolstva tudi z določilom, ki je predpisoval višjo izobrazbo učiteljev, za uresničitev tega zakonskega predpisa so bila ustanovljena štiriletna učiteljišča.

Državni osnovnošolski zakon je ostal v veljavi do konca monarhije (1918). Pomenil je velik napredek na področju šolstva, šele od takrat dalje lahko govorimo o uresničeni splošni šolski obveznosti in o uveljavljanju modernega osnovnega šolstva na Slovenskem.

Vpogled v delovanje posameznih šol nudijo predvsem šolska letna poročila ali izvestja, ki so jih po letu 1870 začela izdajati tudi na novo ustanovljena učiteljišča, razne strokovne in meščanske šole. Vsebovala so učne načrte za posamezne šolske predmete, razdelitev učnih ur, učno osebje, sezname učencev po posameznih razredih, učni uspeh, odloke in navodila organov šolskih oblasti, opise zanimivih in pomembnih dogodkov na šoli in zunaj nje. Od šolskega leta 1907/08 do 1913/14 so bila izdana tudi za deško meščansko šolo v Postojni, na kateri se je pouk v prvem razredu začel v šolskem letu 1906/07.⁶ Z letom 1914 se, zaradi začetka prve svetovne vojne, serija izvestij zaključí. Šola je delovala tudi po prvi svetovni vojni v novih državnih okvirih pod Italijo.

Gradnja deške meščanske šole v Postojni

Že pred ustanovitvijo nove šole so razmišljali o reševanju prostorske stiske, saj šola v začetnem obdobju ni imela svojih prostorov in je bila »*začasno nastanjena v ljudsko-šolskem poslopju*«. Tako je osrednja tema v letnih poročilih za šolsko leto 1907/08 in 1908/09 izgradnja novega šolskega poslopja, opis nove stavbe in slovesnost ob njenem odprtju. Da bi primerno rešili prostorsko stisko nastajajoče šole, so se odgovorni večkrat sestali ali kot je navedeno v šolskem poročilu »*se je vršilo tekom zadnjih let več obravnav*«.⁷

Prva »*obravnav*« je potekala že 5. maja 1905. leta, torej že leto pred začetkom ustanovitve šole. Na prvem sestanku so sodelovali c. kr. okrajni šolski svet postojn-

5 Zakon z dne 14. maja 1869, prav tam, členi 3, 17 in 26–30.

6 Za prvo šolsko leto Letno poročilo deške meščanske šole v Postojni ni ohranjeno. Za priču-joči članek smo uporabili letna poročila od 1907/08 do vključno 1913/14. Za šolsko leto 1907/08 nosi naslov »Letno poročilo o deški meščanski šoli v Postojni, izdalo ravnateljstvo koncem šolskega leta 1907/1908, natisnil Maks Šeber v Postojni.« Za naslednja šolska leta do 1913/14 imajo vsa letna poročila enoten naslov »Izvestje deške meščanske šole v Postojni« (za odgovarjajoče leto), »izdal ravnatelj Josip Brinar, tiskal Maks Šeber v Postojni.« Obsegajo od 20 do 32 strani, veliko prostora je namenjenega opisu izgradnje novega šolskega poslopja.

7 Iz šolske kronike – priprave za zgradbo šolskega poslopja, v: Letno poročilo 1907/08, str. 27.

ski, člani krajnega šolskega sveta in vsi zastopniki okrajnega glavarstva. Udeleženci sestanka so se zavzeli za predlog, da bi ob ljudski šoli zgradili prizidek, v katerega bi se »nastanila« meščanska šola. Stroški za izgradnjo prizidka bi po njihovi oceni znašali 48.000 kron, stavbni oddelek c. kr. vlade pa je ocenil vrednost prizidka na 63.000 kron. Zaradi velike razlike v ceni izgradnje so spremenili načrt in občinski odbor postojnski je na seji 29. novembra 1905 sklenil, da bodo poiskali primeren stavbni prostor in zgradili novo šolo, z utemeljitvijo, »da ne bodeta obe šoli v enem poslopju, kar bi bilo spojeno z mnogimi nedostatki«.⁸

Druga »obravnav« je potekala 12. septembra 1906. Na tem sestanku so se udeleženci odločili, da bodo meščansko šolo zgradili na posebnem prostoru, ne pa poleg poslopja ljudske šole. C. kr. okrajni šolski svet je določil, da bi bilo za gradnjo najprimernejše zemljišče na travniku ob državni Tržaški cesti, poleg poslopja c. kr. okrajnega glavarstva. C. kr. okrajni šolski svet je pripravil razpis z dvema nagradama, v znesku 450 in 300 kron za dva najboljša stavbna načrta. Na razpis je prispelo 14 načrtov in 6. avgusta 1907 je posebna razpisna komisija, v kateri so bili stavbni svetniki in drugi člani, razglasila dva najboljša, nagrajena načrta: prva nagrada je bila podeljena arhitektu Josipu Costaperariju iz Trsta, druga pa stavbnemu voditelju Maksu Sbrizaju iz Ljubljane.⁹

Tretja »obravnav« je bila 17. marca 1908. leta. Sodelovali so zastopniki vsega postojnskega političnega okraja in člani krajnega šolskega sveta ter dosegli popolno soglasje glede naslednjih zadev: a) kot zemljišče za gradnjo nove šole so določili že omenjeni travnik ob poslopju c. kr. okrajnega glavarstva v obsegu 3940 m²; b) travnik naj bi kupili od lastnika g. Josipa Dekleve iz Postojne za 30.000 kron, ki se je zavezal, da bo prodal zemljišče po nižani ceni (popustil je za 10.000 kron), če se bo z gradnjo začelo že v jubilejnem letu 1908 (jubilejno leto je zato, ker je 1908 preteklo 60 let od prihoda cesarja Franca Jožefa I na oblast); c) polovico kupnine bo plačal postojnski trg, drugo polovico pa bodo plačale vse občine šolskega okraja; č) sprejet je bil stavbni program, oziroma podroben opis bodoče stavbe. Šolsko poslopje naj bi bilo enonadstropno in bi obsegalo naslednje prostore: »4 učne sobe, 1 sobo za fizikalne poskuse, 1 kabinet za prirodoznanstvo, 1 kabinet za zgodovino in zemljepis, 1 pisarnico ravnateljstva, 1 konferenčno sobo, 1 risarsko dvorano, 1 telovadnico, klet, stanovanje za ravnatelja in za šolskega slugo«. Sledijo podrobni opisi posameznih prostorov: učne sobe naj ne bi bile enake velikosti: učna soba 1. razreda »imej« prostora za 60 učencev, učilnica za 2. razred za 50 učencev, učna soba za 3. razred za 40 učencev. Predvidena je bila tudi višina učnih prostorov, ki naj ne bi preseгла 3,5 m. Soba za fizikalne poizkuse naj bi imela »amfiteatralne sedeže«. Telovadnica bi obsegala najmanj 120m², vhod »imej« tudi z dvorišča in »priklopi naj se ji pršna kopel in garderoba«. Risarska dvorana »bodi« vsaj za ¼ večja od učne sobe za 1. razred. Ravnateljstvo stanovanje, ki »bodi« v prvem

8 Prav tam.

9 Prav tam.

nadstropju, naj ima 4 sobe, »*spalnici priklopljen kopalni kabinet*« in stranske prostore – kuhinjo, jedilno shrambo, klet, stranišče in pralnico. Stanovanje šolskega sluga pa »*obsezaj*« eno sobo in kuhinjo. Telovadišče in vrt naj bi obsegala najmanj 1000m², vrt »*imej*« prostor za drevnino, kulturne in strupene rastline, grede za sočivje, »*gnojak*«, senčnico in čebelnjak; d) ker je temu stavbnemu načrtu najbolj ustrežal načrt arhitekta g. Josipa Costaperarija, so se odločili, da bodo na podlagi tega načrta dali izdelati »*stavbeni in stroškovni operat*«; e) s to šolsko zgradbo bi ves okraj v svojem središču postavil »*trajen spomin na vzvišen jubilej 60 – letnice vladanja preljubljenega cesarja Franca Jožefa I*«. Izrazili so željo, da bi prosili za dovoljenje, da bi šola lahko nosila ime »*Cesar Franc Jožefova jubilejna deška meščanska šola v Postojni*«. ¹⁰

Na naslednji »*obravnavi*«, ki je potekala 18. maja 1908, se je z zastopniki občin postojnskega okrajnega glavarstva nadaljevala razprava o tem, »*da se zagotovi stavbni zaklad, da se določi način izvršitve zgradbe in izvoli stavbeno nadzorstvo*«. Potrdili so proračun, ki ga je sestavil g. Costaperaria in se odločili za najem posojila v vrednosti 140.000 kron. Da bi izvedli to finančno transakcijo in zaradi drugih opravil v zvezi z gradnjo, so izvolili poseben stavbni odbor, ki so ga sestavljali: gg. Gregor Pikl, župan postojnski, Fran Arko, posestnik v Postojni, Fran Jurca, veleposestnik v Postojni, Dr. Hinko Dolenc, posestnik v Razdrtem, Leopold Dekleva, posestnik v Košani, Anton Križaj, župan v Slavini, Matija Penko, župan v Št. Petru. Poleg teh izvoljenih članov je c. kr. okrajni šolski svet v stavbni odbor imenoval še naslednje predstavnike: gg Emil pl. Garzarolli, posestnik v Postojni, Ferdinand Gaspari, c. kr. okrajni živinozdravnik v Postojni, Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole v Postojni. »*Temu odboru se je poverilo tudi nadzorovanje zgradbe, vršči se pod vrhovnim nadzorstvom arhitekta g. Costaperaria*«. ¹¹

5. junija 1908 je c. kr. okrajni šolski svet postojnski v časopisih objavil razpis »*Ponudbeni razglas za stavbo meščanske šole v Postojni*«. V razglasu so bila navedena in ovrednotena posamezna dela za izgradnjo in ureditev šolskega poslopja (stavbna dela, kamnoseška, tesarska, kleparska, krovška, mizarska, ključavničarska, steklarska, pleškarska, tapetniška, slikarska, lončarska, mehaniška, vodovodna dela, dobava železja in vratnih napisov). Predviden je bil skupni znesek v vrednosti 122.362 kron. ¹² C. kr. okrajni šolski svet postojnski je 30. junija 1908 na podlagi vloženih ponudb izbral »*Kranjsko stavbno družbo iz Ljubljane*«, ki naj bi zgradila in opremila poslopje meščanske šole za vsoto 157.340 kron. Že 1. julija 1908 so pričeli z deli na gradbišču. Gradnja je potekala hitro in v splošno zadovoljstvo. Stavbo so »*v sirovi izvršitvi*« zgradili že do pozne jeseni 1908, zgodaj spomladi 1909 so delo nadaljevali »*v podrobni izvršitvi*«, stavba pa je bila v celoti »*dovršena*« do 1. avgusta 1909. ¹³

10 Prav tam, str. 27–28.

11 Prav tam, str. 29.

12 Prav tam.

13 Novo poslopje meščanske šole, v: Izvestje deške meščanske šole v Postojni 1908/09, str. 3–4.

Stavba deške meščanske šole v Postojni – pročelje. (Izvestje 1908/09, str. 4)

Posamezna stavbna dela so izvršile različne »*tvrdke*« oziroma podjetja: »*Kamenarska dela Guštin in Čok iz Sežane, pleskarska in slikarska dela Ivo Zwölf iz Postojne*«, podjetja iz Ljubljane so opravila steklarska in lončarska dela, napeljali so vodovod, strelovod in postavili »*eternitno*« streho. Podjetja iz Maribora so opremila stavbo s klopmi in drugim pohištvom, ostala oprema je bila pripeljana z Dunaja: železne peči, linolej, električna razsvetljava in oprema za telovadnico.¹⁴

»Opis poslopja vobče«

Stavba je sestavljena iz enonadstropnega sprednjega dela »*trakta*«, ki je dolg 32 m in stranskega enonadstropnega krila, dolgega 36 m, temu krilu je na koncu prizidana telovadnica. Celoten prostor meri približno 4000m², pozidanega prostora je 700m², zunanje prostore sestavljajo dvorišče, »*poletno telovadišče, predvrt*« in šolski vrt. Glavni vhod v stavbo in tudi poseben vhod v ravnateljstvo stanovanje je z državne Tržaške ceste. Arkada ob glavnem vhodu je namenjena učencem, »*čakajočim, da se odprejo vrata šole*«. Spodnji del zidu in vsi deli, ki jih je lažje poškodovati, so bili izdelani iz naravno klesanega kamna, vsi ostali deli zidu pa iz nepobeljenega hrapavega ometa, predvsem zaradi neugodnih vremenskih razmer. »*Enolični ornament, ki krasi okna, se strinja z ravnočrtnimi slovanskimi okraski.*« Pri izdelavi vseh drobnih elementov so skrbno pazili, do so »*kolikor mogoče trpežne*«. Strešne žlebove so bakreno prepleskali,

¹⁴ Prav tam, str. 8.

Stavba deške meščanske šole v Postojni. (SŠM fototeka, pridobljena 1972)

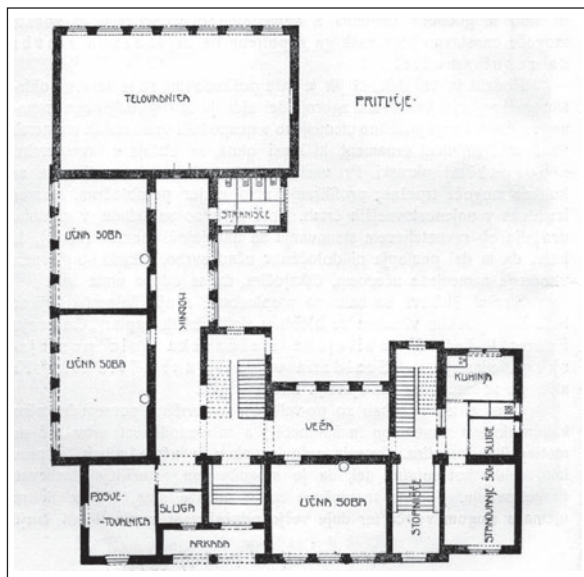
železni držaji pa so bili bele barve. Nad glavnim vhodom je v zlatih črkah sijal napis: »Cesarja Franca Jožefa I. jubilejna meščanska šola postojnskega okraja – sezidana v jubilejskem letu 1908.«¹⁵

»Kakor zunanost je tudi notranjščina stavbe enostavna, trpežna in smotru primerna.« V pritličju so bile razvrščene učilnice, telovadnica, posvetovalnica, stanovanje šolskega sluga. V prvem nadstropju je bilo ravnateljevo stanovanje in njegova pisarna, učilnice, kabineti, risalnica in soba za fizikalne poskuse. V prostorih, koder se bo »gibala mladež«, so stene obložene s kamnitimi ali keramičnimi ploščicami, nikjer ni »ostrih oglov«. Cementni tlaki in linoleji so v kotih zaokroženi, da se na njih ne bo nabiralo veliko prahu in jih bo lahko čistiti. »Snaženje pa olajšujejo tudi dvosedežne pridvižne klopi Rettigove, ki so uvedene po razredih.« Hodniki so zelo svetli in široki 3,75 m, v zidovih so posebne vdolbine za hranjenje drv. V učnih sobah so postavljene železne Meidingerjeve peči, obdane s plašči. Peči po sobah bodo kurili iz hodnikov; da pa sluga ve, kakšna je temperatura v posamezni sobi, so v stenah odprtine z dvojnim steklom, skozi katere je mogoče videti toplomer, ki je nameščen ob koncu vsake odprtine. Zaradi hudega mraza, »ko divja burja«, so na hodnikih postavljene tri peči, risalnico in telovadnico pa bosta ogrevali dve. Zaradi neugodnih vremenskih razmer so učne sobe visoke le 3,60 m, to je malo nad najmanjšo dopustno mero.¹⁶

Prezračevanje stavbe je urejeno dobro, ravno tako so dobro postavljena okna z zavesami. Stropi so zelo »trpežni« in pred ognjem varni, narejeni so iz »žičaste mreže«, ki

15 Prav tam, str. 4–5.

16 Prav tam, 5–7.

Tloris šolske stavbe – pritličje. (Izvestje 1908/09, str. 6)

je ometana z mavcem; to je dvojni strop, ki onemogoča prodiranje hrupa iz gornjega v spodnje nadstropje. Zaradi vseh teh tehničnih rešitev se »učne sobe približujejo svojemu idealnemu ustroju – čimnajveč luči, dosti gorkote in vedno dovolj svežega zraka«. Šolsko poslopje je bilo povezano z mestnim vodovodom in »vpeljana« je bila električna razsvetljava.

Iz vseh opisov je jasno čutiti, da so bili nad izgledom stavbe, razporeditvijo in opremo prostorov navdušeni, saj je ravnatelj g. Josip Brinar zapisal naslednje besede: »Pročelje stavbe spominja na romanski slog, a je moderno, samostojno delo, ki popolnoma izraža notranjost stavbe in se dobro poda v sliko bližnje okolice. Stavbenik se je posebno izogibal podobnosti vojašnici, ki jo, žal, opazujemo mnogokje pri večjih šolskih poslopih. ... Stavba je enotna in prikupljiva, ... da je šola slična umerjeni vili, se mora le odobravati. Čeprav stoji poleg precej višje poslopje c. kr. okrajnega glavarstva, nimamo vtisa, kakor da bi glavarstvo šolsko poslopje tlačilo in to zaradi enostavne arhitekture šolske stavbe in mogočnega ravnanja s kamenitimi deli. Pročelje je kolikor mogoče enostavno brez vsakega nepotrebne lišpa: resna stavba za resni smoter!«¹⁷

19. septembra 1909 so potekale slovesnosti, s katerimi so šolo predali njenemu namenu. Ob 8. uri so darovali slovesno sv. mašo in opravili blagoslov šolske stavbe. Cerkvene obrede blagoslovitve je opravil č.g. katehet Andrej Ažman. Po blagoslovu so se v »lično« okrašeni telovadnici zbrali učenci, učitelji in »mnogobrojno« občinstvo – zastopniki postojnskega šolskega okraja, člani stavbnega odbora, arhitekt, okrajni inženir ... Na slovesnosti je nastopilo več govornikov, nato pa je načelnik stavbnega

17 Prav tam, str. 4–5.

odbora g. Gregor Pikel po nagovoru izročil ključne šolskega posloplja ravnatelju g. Josipu Brinarju. Ta je v daljšem govoru prikazal zgodovino nastajanja zgradbe, zahvalil se je vsem tistim, ki so sodelovali pri izgradnji stavbe in navzočim pokazal pot, »*po kateri bo učiteljstvo vodilo izročeno mladino*«. Kot zadnji je v imenu svojih sošolcev govoril učenec tretjega razreda Metod Paternost. »*Ko se je navdušeno zapela cesarska pesem, se je končalo to prisrčno slavlje*.«¹⁸

Učni načrt trirazredne deške meščanske šole v Postojni

V poročilu za šolsko leto 1907/08 je na začetku poročila prikazan učni načrt in vsebina posameznih predmetov, ki je bil potrjen z razpisom C. kr. ministrstva za bogočastje in uk z dne 24. februarja 1908.¹⁹ V poročilih za naslednja šolska leta učnih načrtov niso več objavljali, kar zagotovo pomeni, da je potrjeni učni načrt veljal tudi v naslednjih šolskih letih.

Razdelitev učnih ur

Učni predmeti	I. r.	II. r.	III. r.
Verouk	2	2	2
Učni jezik v zvezi z opravljenimi sestavki	5	4	4
Nemški jezik	4	5	4
Zemljepis in zgodovina	2	2	3
Prirodopis	2	2	2
Prirodoslovje	2	2	2
Računanje v zvezi z enovitim knjigovodstvom	4	4	4
Geometrija in geometrijsko risanje	2	3	3
Prostoročno risanje	3	3	3
Lepopisje	1	1	-
Petje	1	1	1
Telovadba	1	1	2
Število učnih ur na teden	29	30	30

Neobvezni učni predmeti so bili: laški in francoski jezik, godba (gosli in klavir), stenografija in pisanje na stroj.

Učni načrti za posamezne šolske predmete so predstavljeni zelo kratko, jasno in pregledno.²⁰ Za **verouk** je razdelitev učne snovi za posamezne razrede določala cerkvena oblast. To pristojnost je cerkvenim oblastem omogočal državni zakon o ljudskih

18 Izvestje deške meščanske šole v Postojni 1909/10.

19 Učni načrt trirazredne deške meščanske šole v Postojni, v: Letno poročilo 1907/08, str. 3.

20 Prav tam, str. 4–15.

šolah. **Učni jezik v zvezi z opravnimi sestavki** je bilo ime predmetu, ki ga danes imenujemo slovenščina. Za ta predmet so navedeni naslednji učni smotri: *»pravilno čitanje in natančno razumevanje čtiva po vsebini in obliki, točno ustmeno in pismeno izraževanje ..., spoznavanje jedrnatih vzornih sestavkov preprostejše oblike iz novejšega slovenskega slovstva, kolikor ne presegajo duševnega obzorja učenčevega.«* Zahtevnost učnih načrtov je rasla iz leta v leto in za tretji razred je za čitanje navedeno *»estetiško čitanje, gojitev čuta za ritmiško blagolasje in lepoto izraževanja«*. Učenci naj bi v tretjem razredu poznali tudi *»znamenite poteze in najvažnejša dejstva iz življenja najpomembnejših pisateljev«*. Pri jezikovnih vajah so učenci spoznavali *»nauk o ločilih«*, pridobili naj bi *»izurjenost v rabi ločil«*, spoznali *»mnogozloženi stavek«* in izvajali *»vaje iz oblikoslovja«*. Da bi dosegli te cilje so morali izdelovati pismene izdelke, kot so *»primerjave preproste vrste, vaje v opisu lastnih opazovanj in doživljanj«*. V vseh treh razredih so vadili v sestavljanju *»večjih opravnih sestavkov«*, to so bila pisma in različne oblike trgovskega dopisovanja. V vsakem razredu so morali učenci izdelati eno domačo in eno šolsko nalogo na mesec. Za **zgodovino** so poudarjeni trije splošni učni smotri: učenci naj bi poznali važnejše dogodke iz zgodovine *»domovinske dežele«* Kranjske in Avstro – Ogrske monarhije, poučeni naj bi bili *»o pravicah in dolžnostih državljanov«* in spoznali naj bi *»uredbe očetnjave z ozirom na ustavo in pravo«*. V prvem razredu so se učenci seznanjali z zgodovino starega veka, s poudarkom na kulturni zgodovini Grkov in Rimljanov. To snov so obravnavali prve tri mesece, v preostalih mesecih pa so se ukvarjali z zgodovino srednjega veka do leta 1273, s posebnim *»ozirom«* na zgodovino Kranjske in monarhije. (leto 1273 je bilo pomembno leto, ker je bil takrat izvoljen Rudolf Habsburg za rimsko – nemškega cesarja in se je začel vzpon te vladarske družine). V drugem letniku so se učili o srednjem in novem veku od leta 1273 do 1740. Posvetili so se tudi *»upravnim in dobrotvornim uredbam v domači občini, okraju in domovinski deželi«*. V tretjem razredu so obravnavali obdobje od leta 1740 (v tem letu je zavladovala cesarica Marija Terezija) do najnovejše dobe. Za tretji razred je bilo predvideno, da bi posebej poudarili pomen države, *»zakonodajstva«* in vlade. V učnem načrtu je dodano, da je v vseh treh razredih potrebno poudarjati kulturne stike in vključiti tudi značilnosti gospodarskega razvoja, *»kolikor se nahajajo v duševnem obzorju učenčevem«*. Splošni učni smotri, ki naj bi jih dosegli pri pouku **zemljepisa**, so bili naslednji: spoznavanje domovinske dežele Kranjske, Avstro – Ogrske ter pregledno spoznavanje Evrope in sveta. Pri pouku tega predmeta naj bi se posebej posvetili gospodarskemu razvoju in pridelkom, *»ki so vezani na trgovstvo, obrtnost in poljedelstvo«*. V prvem razredu naj bi spoznavali osnovne pojme *»prirodoslovskega in zvezdoslovskega zemljepisa«*, pomembnost zemljevidov in njihovo razumevanje. V drugem razredu bi nadaljevali in razširili snov prvega razreda. Podrobneje bi opisali evropske države, posebno tiste, ki so mejile na Avstro – Ogrsko, ugotavljali *»razmerje do teh držav z ozirom na pridelke, obrtnost in trgovstvo«*. V tretjem razredu bi nadaljevali *»popolnjevanje osnovnih pojmov«*, širili znanje na *»naravne in politične ustrojbe ostalih delov sveta in razčlemba morij, ki jih obdajajo«*. Poseben poudarek bi bil namenjen gospodarskim tokovom v

Evropi, obravnavali bi »*najvažnejše prometne proge in najpotrebnejše iz trgovskega zemljepisa*«. Cilji, ki naj bi jih učenci dosegli pri **prirodopisu**, so bili naslednji: »*gojitev čuta in ljubezni do prirode, pouk o človeškem telesu in njega negovanju, varstvo živali in rastlin*«. V drugem razredu so dodali še »*pouk o prvi pomoči ob nezgodah*«. Za vse tri razrede priporočajo, da je potrebno učence navajati na delo na šolskem vrtu, predvsem v drevesnici in čebelnjaku, »*zdaj pazdaj*« jih je potrebno peljati tudi na »*poučne izlete*« v okolico šolskega kraja. Posebej naj bi se učili o živalskem in rastlinskem svetu na Krasu in na ozemlju Avstro - Ogrske. Pri **prirodoslovju** naj bi učenci pridobili »*poznanje najvažnejših fizikalnih in kemičnih pojavov na podlagi opazovanj, izkušenj in preizkusov*«. Učni načrt je predvideval pridobivanje osnovnih pojmov iz mehanike, znanje o »*trdnih, kapljivo tekočih in plinastih telesih*«, spoznavanja nauka o toploti in toplotnih virih... Glavni učni cilj predmeta **prostoročno risanje** je bil »*gojitev čuta za lepoto*«, podobno je navedeno tudi za **lepopisje**: »*razločno, lično in spretno pisanje latinice in z nemškimi pismenkami ter okrogle pisave*«. Pri **petju** naj bi razvijali »*zbujanje in gojitev čuta za glasbo in gojitev cerkvenega petja*«. Učni cilji pri **telovadbi** so predvidevali »*vsestransko in enakomerno krepcanje telesa, utrditev zdravja, gojitev moči, spretnosti in sigurnosti, redoljublja, poguma, samozavesti in vztrajnosti*«. Za doseg te ciljev so izvajali proste vaje, vaje na gredi, vaje s palicami, »*skakanje na kozlu*«, prosto skakanje, uporabljali so »*kolebno vrv*«, navpično in poševno »*lestvo*«, plezalne droge, nihalne obroče, bradljo, izvajali pa so tudi telovadne igre.

Šolska oblastva

V rubriki Šolska oblastva so v vseh izvestjih navedeni organi, ki so bili odgovorni za razvoj šolstva v deželi Kranjski, v notranjskem oziroma postojnskem okraju in v kraju Postojna. Najpomembnejši organ je bil: **c. kr. deželni šolski svet**. Ta organ so sestavljali: predsednik, njegov namestnik, dva c. kr. deželna šolska nadzornika in poročevalec »*v upravnih in gospodarskih šolskih stvareh*«; poleg navedenih članov so v tem organu delovali še zastopniki deželnega zbora (dva člana), dva zastopnika učiteljstva, dva zastopnika cerkve in en zastopnik ljubljanske občine. Drugi pomemben organ je bil **c. kr. okrajni šolski svet**. Vodil ga je predsednik, član je bil šolski nadzornik; imel je še pet članov: dva zastopnika deželnega odbora in tri zastopnike učiteljstva. Najnižji organ je bil **krajni šolski svet**, ki je imel predsednika in šest članov.²¹

21 Predsednik krajnega šolskega sveta leta 1907 je bil Frančišek Arko, posestnik, člani pa: Frančišek Gornik – dekan, zastopnik cerkve in krajni šolski nadzornik, Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole, zastopnik šole, Alojzij Burger, hotelir in posestnik, Ludovik Ditrich, trgovec in posestnik, Frančišek Patwernost, hotelir in posestnik, Gregor Pikl, trgovec, posestnik in župan, v: Letno poročilo 1907/08, str. 17.

Učne knjige

V vsakem poročilu so navedene učne knjige za posamezne predmete, ki jih je s posebnim razpisom potrdil c. kr. deželni šolski svet. Ob avtorju in naslovu vsakega učbenika je navedena cena. Avtor učnih knjig za zgodovino za vse tri letnike je bil ravnatelj šole Josip Brinar, ravno tako je napisal Čitanko za meščanske šole za prvi in drugi razred.²² Učbenik Slovenska slovnica za vse tri razrede je napisal Peter Končnik. Učne knjige za zemljepis je napisal Franc Orožen, za prirodopis Ivan Macher, za prirodoslovje A. Senekovič. Avtor učbenika Računica za meščanske šole je bil Franc Hauptmann, učbenike za geometrijo je napisal Fr. Napravnik in po naslovu sodeč so bili učbeniki za ta predmet v nemškem jeziku.

Učiteljstvo

V šolskem letu 1907/08 so na šoli poučevali štirje učitelji: Josip Brinar je bil stalni ravnatelj, poučeval je slovenščino, zemljepis in zgodovino po 13 ur na teden, v naslednjih letih je poučeval tudi nemščino in kot neobvezen predmet francoščino. Andrej Ažman je bil stalni veroučitelj, poučeval je verouk po štiri ure na teden, opravljal svete maše in pridigal. Alojzij Gorjup, stalni učitelj, poučeval je 19 ur na teden nemščino, prirodoslovje, prirodopisje in petje. Albin Stritar je bil stalni učitelj, poučeval je računanje, geometrijo in geometrijsko risanje, prostoročno risanje, lepopisje in telovadbo po 24 ur na teden. V šolskem letu 1910/11 so navedeni novi učitelji in prvič so omenjeni razredniki.²³ Edmund Lachainer je bil strokovni učitelj in razrednik 1. razreda, Janko Šraj je bil razrednik 2. razreda in dr. Josip Šmajdek 3. razreda. V šolskem letu 1911/12 je šola zaposlila novega učitelja Viktorja Volka. Leta 1913 je zaradi bolezni umrl Edmund Lachainer in namesto njega je šolsko delo prevzel Pavel Medič. Za položaj učiteljstva sta bili v šolskem letu 1912/13 objavljeni dve pomembni obvestili: da se učitelje poziva na orožne vaje samo »*tekom glavnih počitnic*« in da se v Ljubljani na učiteljišču »*vrši*« tečaj za izobrazbo strokovnih učiteljev meščanskih šol. V izvestjih za šolsko leto 1911/12 je prvič omenjen šolski sluga Alojzij Žerjav.

Šolska knjižnica

Na šoli je delovala šolska knjižnica, ločeno za učence in učitelje, priročna knjižnica ravnateljstva in kasneje tudi knjižnica za »ubožne učence«. V šolskem letu 1907/08 so za učence imeli na razpolago 60 del v 71 vezanih zvezkih. Knjige si je izposodilo 59

22 Josip Brinar, Zgodovina za meščanske šole, Ljubljana : Katoliška bukvarna, 1909 in Čitanka za meščanske šole, Dunaj : C. k. zaloga šolskih knjig, 1909.

23 Izvestje 1910/11, str. 5.

učencev, skupno 318 knjig. Učenci so si lahko izposodili Iliado, Odisejo, Slovenske večernice, Umnega čebelarja, kasneje tudi revije Planinski vestnik, Zvonček, Vrtec, Jurčičeve Zbrane spise, Zadnjo kmečko vojno, V Kelmorajn, Gregorčičeve poezije ... Učiteljska knjižnica je na začetku delovanja štela 68 del v 79 zvezkih, n. pr.: dr. Janko Bezjak: Didaktika, Letopis slovenske matice, Petar II. Petrovič – Perušek: Gorski venec, Anton Bugar: Gregorčič, revija Popotnik - letnik 1907, Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1908.²⁴ V naslednjih letih so knjižno zbirko obogatili z naslednjimi knjigami: Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1910, knjige iz zbirke Slovenske večernice, Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva, Puškin: Jevgenij Onjegin, Dr. Gruden: Zgodovina slovenskega naroda, Dr. Prijatelj: Drama Prešernovega duševnega življenja, Kersnik: Zbrani spisi, Dr. Kraigher: Školjka in Jurčič: Rokovnjači. V šolskem letu 1910/11 so imeli v učiteljski knjižnici že 167 del v 169 zvezkih. Prevladovala so knjige v slovenskem jeziku, nekaj pa jih je bilo tudi v nemščini. Za to šolsko leto je bil prvič omenjen šolski knjižničar Janko Šraj.²⁵ V zadnjem šolskem letu 1913/14 je število knjig v obeh oddelkih visoko v primerjavi z začetnim obdobjem: za učence je bilo na razpolago 176 del v 205 zvezkih, v učiteljski knjižnici pa 254 del v 393 zvezkih. Delovala je tudi »priročna knjižnica ravnateljstva«: na začetku je obsegala 35 del v 58 zvezkih. V šolskem letu 1912/13. so ustanovili tudi knjižnico za »ubožne učence«. Število »ubožnih knjig« v tem letu je bilo 427 knjig, v naslednjem letu pa 448.

Učila za posamezne učne predmete

Opremljenost šole z učnimi pripomočki je bila na začetku delovanja šole skromna. V šolskem letu 1908/09 so tako za zgodovino in zemljepis imeli le »*Zemljevid pomorskih voženj avstrijskega Lloydja*« in 48 slik iz življenja cesarja Franca Jožefa I. Postopoma so zbirke učnih pripomočkov povečevali in bogatili. Seznam učil v šolskem letu 1910/ 11 je večji in vključuje »*nastenske*« zemljevide Vojvodine Kranjske, Srednje Evrope, Himalaje, Pragozda v Južni Ameriki. Imeli so »zemljepisne slike«: Niagara, piramide pri Gizeh, Benares; slike iz zgodovine: Rudolf in Otokar, Krištof Kolumb, Jan Sobieski, Atila; »*nastenske*« zgodovinske slike: Rudolf Habsburški, Obleganje Dunaja, Princ Evgen, Pompeji, Mošeja v Kordovi, Sv. Marko v Benetkah, Notre Dame v Parizu, Kremelj v Moskvi, Sv. Štefana cerkev na Dunaju, Rimsko taborišče, Oton Veliki na Leškem polju, Julij Cezar, Napoleon I, Povratak Napoleonove vojske z Ruskega. V šolskem letu 1913/14 je v poročilu zapisano, da na šoli delujejo trije kabineti: kabinet za zgodovino in geografijo, ki ga je oskrboval g. Josip Šraj; prirodoslovni kabinet, ki ga je oskrboval novi učitelj g. Volk. V tem kabinetu so imeli »*podmašene*« živali: kukavico, kosa, škorca, kraljička, divjega mačka, »*nastensko*« sliko plavža, sliko o pridobivanju

24 Letno poročilo 1907/08, str. 20.

25 Izvestje 1910/11, str. 9.

svetilnega plina in Mangov aparat za »poočitavanje luninih izprememb«. Risalni kabinet je oskrboval g. Medič. Tu so bile shranjene različne posode iz gline »19 komadov«. ²⁶

Iz šolske kronike

V tej rubriki so navedeni pomembnejši dogodki, slovesnosti in druge zanimivosti, ki so zaznamovale in popestrile šolsko delo učencev in učiteljev. Pouk v novem šolskem letu se je običajno začel okrog 15. septembra, prvo polletje »prvi tečaj šolskega leta« so zaključili v sredini februarja, takrat so učenci dobili »polletna izpričevala« in bili dva dneva prosti. Drugo polletje je trajalo do sredine julija, ko so učencem po slovesni zahvalni maši razdelili spričevala, »izpustnice« in letna poročila. Šolsko leto 1907/08 pa se ni začelo 16. septembra 1907, kot je bilo objavljeno, ampak šele 1. oktobra 1907 zaradi tega, »ker so se ta čas nahajali v Postojni še nekateri slučajni legarja«. ²⁷

Vsako leto so že kmalu po začetku pouka slovesno praznovali »God Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I«. Praznik je bil 4. oktobra 1907, učenci in učitelji so se udeležili slovesne sv. maše. Dne 19. novembra so se udeležili spominske sv. maše za »Njeno Veličanstvo rajno cesarico Elizabeto«. Oba dneva sta bila pouka prosta. Posebno slovesno je bilo 2. decembra 1908, to je bilo jubilejno leto, ko je Franc Jožef I zasedel prestol in postal avstrijski cesar (2. december 1848. leta). Slovesnost so organizirali skupaj z ljudsko šolo. Vsi učenci so prisostvovali slovesni sv. maši, nato pa so se zbrali v veliki dvorani »Narodnega hotela«. Na začetku slovesnosti so učenci meščanske šole štiriglasno na gosli zaigrali cesarsko pesem. Sledil je ravnateljev govor, v katerem je učencem razložil pomen tega dogodka in orisal zanimive dogodke iz cesarjevega življenja. Sledil je kulturni program: vsi učenci so zapeli cesarsko pesem in sledile so »deklamacije«. Mlajši učenci so bili obdarovani, dobili so cesarjeve spominske slike, starejši so v spomin dobili A. Kosijevo knjižico z naslovom Iz življenja našega cesarja, revnim učencem pa so »vrhutega« razdelili oblačila. ²⁸ Leta 1910 so god »Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I« praznovali bolj slovesno kot običajno, ker je v tem letu praznoval tudi svojo osemdesetletnico. Vsi učenci in učitelji so se udeležili slovesne sv. maše v župnijski cerkvi, nato pa so se zbrali v fizikalni dvorani, da bi prisostvovali šolski slovesnosti. Ravnatelj je opisal znamenite dogodke iz življenja cesarja, učenci so deklamirali in peli »domoljubne in cesarske pesem«.

Posebna rubrika je v izveštjih namenjena **konferencam učiteljskega zbora**. Vsako leto so organizirali okrajno učiteljsko konferenco, ki je bila običajno junija v Postojni, leta 1911 je bila v Hruševju, leta 1912 pa v Vipavi. Na teh konferencah, ki so se jih udeleževali učitelji celotnega postojnskega okraja, so razpravljali o različnih

²⁶ Izveštje 1913/14, str. 13.

²⁷ Letno poročilo 1907/08, str. 24.

²⁸ Izveštje 1908/09, str. 19.

temah, o »*slovniškem pouku*« v ljudski šoli, o tem, kako bi šole primerno proslavile 60 let vladanja cesarja Franca Jožefa I in o razvoju šolstva v postojnskem okraju. Poleg okrajnih učiteljskih konferenc so organizirali tudi »*domače*« učiteljske konference. V prvih letih so jih izvedli 12, nato pa 13 ali celo 14. Na »*domačih*« konferencah so se pogovarjali o učnih načrtih, o nakupu učil, o novih šolskih knjigah, o vzgoji in učnih metodah, o napredku pri pouku, vedenju in marljivosti učencev in o »*drugih šolskih stvareh*«. V šolskem letu 1910 /11 je bil 5. februarja popoldne ob 4. uri na šoli prvi roditeljski sestanek. Na njem se je »*razgovarjalo o vedenju in napredku učencev*«, ravnatelj je imel predavanje z naslovom »*Katere prednosti za praktično življenje nam daje meščanska šola?*«²⁹

V sklopu šolskega dela so potekale tudi verske vaje. Vsako nedeljo in vsak zapovedan praznik so učenci ob 8. uri zjutraj sodelovali pri šolski maši s pridigo. V juniju so se učenci udeleževali procesije sv. Rešnjega Telesa. V šolskem letu 1913/14 so verske vaje okrepili - od začetka maja do konca šolskega leta so učenci morali spremljati sv. maše, ki so se darovale ob torkih in petkih pred »*pričetkom*« dopoldanskega pouka.

V šolskem letu 1912/13 so na šoli organizirali dve šolski »*slavnosti*«. Prva proslava je bila organizirana v spomin na 50-letnico Slomškove smrti »*Slomškove posmrtnne petdesetletnice*«. ³⁰ Slovesnost je potekala v risalni dvorani, kjer so učenci recitirali Slomškove pesmi in brali odlomke iz njegovih del. Ravnatelj je govoril o Slomšku, posebej je poudaril njegovo zgledno življenje in njegove zasluge za razvoj slovenskega šolstva.

Proslavo ob dvestoletnici pragmatične sankcije so izvedli 19. aprila 1913. Za to slovesnost je šola posebej naročila fotografijo izvirne listine, ki so jo razobesili v risalnici. Ravnatelj je v slovesnem nagovoru razložil vsebino in pomen pragmatične sankcije, sledila je cesarska pesem. Pragmatična sankcija je zgodovinski dokument, s katero je avstrijski cesar Karel VI, oče Marije Terezije, hčerki zagotovil prestol v avstrijski monarhiji.

Leta 1913 so organizirali proslavo ob stoletnici, odkar je Kranjska po triletni nadvladi Francozov (Ilirske province) spet postala avstrijska. Za počastitev tega dogodka so vsi učenci in učitelji prisostvovali sv. maši. Po njej so se zbrali v šoli, kjer sta ravnatelj in strokovni učitelj g. Josip Šraj učencem opisala boje s Francozi leta 1913 in razložila pomen teh dogodkov za slovensko in avstrijsko zgodovino.

Ko se je bližal konec šolskega leta so organizirali zaključne izlete. Prvi »*majniški izlet*« so izvedli 27. maja 1908. Učenci obeh razredov in »*učiteljstvo*« so odšli v Predjamo in si ogledali grajske razvaline ter novejši grad, ki ga je sezidal grof Kobencel. 28. junija 1909 so organizirali »*majniški izlet*« v Škocjanske jame, ogledali so si tudi naravni most pri Rakeku.

10. junija 1911 so se učenci drugega in tretjega razreda v sklopu »*pomladanskega izleta*« povzpeli na Nanos, učenci prvega razreda pa so si ogledali Črno jamo. Zaključ-

29 Izvestje 1910/11, str. 12.

30 Izvestje 1912/13, str. 14.

ni šolski izlet v Trst so izvedli 28. maja 1913.³¹ To je bil najdaljši izlet v vseh teh letih delovanja šole in potek izleta je v poročilu podrobno opisan. Udeležili so se ga učenci vseh treh razredov, hospitantke, ravnatelj in nekateri učitelji. Na pot so se odpravili ob treh zjutraj, z vlakom so se odpeljali na Opčine, tam so si ogledali obelisk, nato pa peš odšli v Trst. V mestu sta jih sprejela voditelj ljudske šole pri Sv. Ivanu Ivan Danev in učitelj Anton Germek. Gostitelja sta jim razkazala mesto in njegove znamenitosti: prirodopisni muzej, pošto, borzo, cerkev sv. Antona in sv. Justa, pravoslavno in protestantsko cerkev, židovski tempelj, staro mestno jedro, rimska vrata, predora pod gradom, ladjedelnico, pristanišče, tržnico, spomenike cesarjem Karlu VI, Leopoldu I, Maksimilijanu in alegorični spomenik posvečen vladanju Habsburžanov v Trstu. Popoldne so obiskali še grad Miramar, nato pa so se z vlakom vrnili v Postojno, izlet so sklenili ob 10. uri zvečer. 28. maja 1914 so organizirali šolski izlet v Otoško jamo, ki se »*odlikuje osobito s svojimi kristalno čistimi kapniki in čarobnimi tolmuni*«.

Nadzorovanje šole je prvič omenjeno v šolskem letu 1908/09.³² Takrat je na šolo prišel »*mil. knez in vladika ljubljanski*« in prisostvoval pouku verouka. Nadzorno nalogo je med šolskim letom opravljal ravnatelj, hospitiral je pri pouku in pregledoval pisne izdelke »*učencev in uradne spise*«. Nadzor na šoli je 16. junija 1911 izvajal c. kr. okrajni šolski ravnatelj g. Ivan Thuma. Naslednje šolsko leto si je ogledal šolski vrt deželni odbornik g. grof Barbo v spremstvu sadjarskega nadzornika g. Martina Humelka.

O »*izpraznjenju šole*« avtor prvič poroča v izveštjih za šolsko leto 1909/10, akcijo pa so izvajali tudi v naslednjih letih. Glavni namen te dejavnosti je bil, da bi v primeru požara, potresa in drugih nezgod šolsko poslopje hitro izpraznili. Učenci so zapuščali šolsko stavbo pri treh izhodih in bili »*po poteku ¾ minute vsi na prostem*«.

Podpora učencem

»*Dobrotniki*«, ki so podpirali »*marljive, a siromašne učence*«, so bili prvič omenjeni že v poročilu za šolsko leto 1907/08. 5. oktobra 1910 je v posvetovalnici šole potekal ustanovni občni zbor »*Podpornega društva za učence meščanske šole v Postojni*«³³ Na tem prvem sestanku so ustanovili odbor društva in določili predsednika odbora, to zadolžitev je prevzel g. Josip Brinar. Pokrovitelji društva so ob ustanovitvi vplačali v društveno blagajno enkratno znesek »*enkrat za vselej*«, člani društva pa so morali vsako leto vplačati 4 krone, posamezniki, ki so društvu kaj podarili, pa so postali »*društveni podporniki*«. V nadaljevanju je naveden seznam pokroviteljev, »*društvenikov*« in podpornikov društva in za vsako leto stanje v blagajni: koliko dohodkov je društvo imelo, koliko denarja so porabili za knjige, učila in obleke ter koliko gotovine je še ostalo.

31 Prav tam, str. 15.

32 Izvestje 1908/09, str. 19.

33 Izvestje 1910/11, str. 13.

»Društveniki« in podporniki so bili posamezniki pa tudi denarne ustanove: Hranilnica in posojilnica v Št. Petru, Kmečka hranilnica v Postojni, Notranjska hranilnica v Postojni, Andrej Ažman, katehet meščanske šole, Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole, Alojzij Burger in Frančišek Paternost hotelirja, Matija Erzar, dekan, Ferdo Gaspari, veterinarski nadzornik v pokoju, Peter Keršič, sodnik, trgovci: Jernej Kogej, Josip Kraigher, Frančišek Kutin; Josip Lavrenčič, veleposestnik in župan, Josipina Vičič, veleposestnica, Maks Šeber, tiskarnar in Frančišek Žnidaršič, mesar in posestnik. Ravnateljstvo se je vsem podpornikom in »dobrotnikom« v vsakem zapisu zahvalilo in zaprosilo, »da bi še nadalje ohranili učeči se mladini svojo naklonjenost«. ³⁴

Normalije in važnejši razpisi šolskih oblastev

»Normalije« ali pravila so bila prvič zapisana v šolskem letu 1908/09, izdajalo jih je C. kr. ministrstvo za bogočastje in uk. Ministrstvo je opozarjalo, kako se morajo učenci obnašati, kaj lahko počnejo in česa ne smejo početi. Ta pravila niso veljala za delo na šoli, ampak le na dejavnosti zunaj šole. »Normalije« šolskih oblasti so opozarjale, kako se morajo učenci vesti, kadar srečujejo avtomobile, ali kako se je »vesti v gozdovih«. C. kr. ministrstvo za bogočastje in uk je podprlo šolo v prizadevanju proti »uživanju opojnih pijač«. Šolske oblasti so učencem dovolile, da lahko obiskujejo »izven šolsko telovadbo«.

Šola je z ministrstva dobila dovoljenje, da se lahko imenuje po cesarju Francu Jožefu I in bila je opozorjena, da se širi epidemična bolezen »vnetje hrbtne mozga«. Največ težav, sodeč po več zapisih, so na ministrstvu in na šoli imeli z določanjem pogojev, pod katerimi gre lahko šolska mladina na kinematografske predstave. Učencem je bilo dovoljeno obiskovati predstave le pod določenimi pogoji; smeli so »posečati« le tiste predstave, »ki jim je spored odobren za mladino«. V šolskem letu 1912/13 pa je izšlo določilo, s katerim »omejuje se posečanje kinematografskih predstav po šolski mladini«. ³⁵

V sklopu vzgojno – izobraževalnega dela so učence usmerjali tudi k opravljanju »obče koristnega dela«. Leto 1912 je bilo »hroščevo leto« in učenci so »marljivo sodelovali pri pobiranju škodljivega mrčesa«, ko jih je k pobiranju hroščev pozval deželni odbor kranjski oz. postojnsko županstvo. V istem obdobju je bilo tudi veliko kač. Deželni odbor kranjski je razpisal nagrado po 1 krono za vsako ubito kačo. Tudi v tej akciji so učenci meščanske šole pridno sodelovali in prinašali »glave ubitih strupenjakov«. Mogoče so nekoliko pretiravali in julija 1914 so šolski mladini prepovedali »loviti strupene kače«.

34 Prav tam, str. 14.

35 Izvestje 1912/13, str. 20.

Zdravstveno stanje šolske mladine

O zdravstvenem stanju učencev prinaša podatke samo poročilo za šolsko leto 1912/13. Zdravstveno stanje je bilo *»vobče povoljno«*, saj se je med šolskim letom pojavil samo en primer koz. Okrožni zdravnik g. Emil Vašek je januarja 1913. leta pregledal zdravstveno stanje zobovja in ocenil, da je stanje zelo slabo. Pregledal je zobovje 70 učencem in hospitantkam in ugotovil, da je 56 učencev imelo pokvarjenih kar 162 zob, zdravo zobovje je imelo le 14 otrok (10 učencev in 4 hospitantke). Pregled je g. Vašek opravil brezplačno in *»za ta mladinoljubni čin mu bodi tem potom izražena iskrena zahvala«*.³⁶

Uporaba šolskega poslopja za zunajšolske namene

Ko je bilo šolsko poslopje dograjeno, so prostore nove stavbe uporabljali tudi za druge namene. Tako je oktobra 1910. leta v posvetovalnici šole potekal ustanovni občni zbor *»Podpornega društva za učence meščanske šole v Postojni«*. 13. junija 1911 so v telovadnici potekale volitve v avstrijski državni zbor, zato ta dan ni bilo pouka. 1911. leta je okrajni šolski svet postojnski dovolil telovadnima društvoma Sokol in Orel, da lahko uporabljata šolsko telovadnico.³⁷ V naslednjem šolskem letu pa so to prepovedali z določbo, da *»Orel in Sokol ne smeta uporabljati telovadnice«* in sklenili, da se telovadnim društvom uporaba šolskih prostorov *»sploh«* prepoveduje. Vzroki za takšno odločitev v poročilu niso navedeni.

»Zaznamek« zavodov, v katere sprejemajo gojence, ki so »dovršili« meščansko šolo

Možnosti nadaljnjega izobraževanja po končani meščanski šoli so bile zelo velike. Naveden je seznam 26 šol na ozemlju celotne Avstro – Ogrske monarhije, kjer so lahko nadaljevali šolanje.³⁸ Učenci, ki so zaključili meščanske šole, so se lahko vpisali na srednje šole – realke, gimnazije in realne gimnazije, učiteljska, trgovske šole in trgovske akademije, mornarsko – navtične šole. Lahko so odšli na Dunaj in se vpisali na eno izmed strokovnih šol na c. kr. tehnološkem obrtnem muzeju, na umetno – obrtno šolo, na grafični zavod ali na višji strokovni tečaj za obrtno izdelovanje usnja. Na Dunaju, v Trstu, Pragi in Brnu so se lahko vpisali na državne obrtne šole; v Pragi pa tudi na umetno – obrtno šolo, strokovno šolo za *»pivovarstvo«* in šolo za izdelovanje

36 Izvestje 1912/13, str. 15.

37 Izvestje 1911/12, str. 19.

38 Izvestje 1908/09, str. 9–10, po ministrskem razpisu z dne 16. junija 1905, št. 10131.

špirita. Strokovne šole za obdelovanje lesa, srednje kmetijske šole, šole za »*vinorejo in sadjerejo*« so delovale v več mestih po vsej monarhiji. Učenci so lahko ostali tudi bližje domu in se v Ljubljani vpisali na umetno – obrtno strokovno šolo ali v Idriji, kjer je učence s končano meščansko šolo sprejemala gozdarska šola.

Statistika in imenik učencev

V vsakem poročilu je navedeno število učencev za posamezno šolsko leto, njihovi poimenski sezname, kraji, od koder prihajajo, in spremembe, ki so se zgodile med šolskim letom. Število učencev se je iz leta v leto povečevalo, precej učencev je šolo med šolskim letom zapustilo. Pomembna novost za šolo je bila, ko so se v šolo lahko vpisale prve učenke – hospitantke. V šolskem letu 1907/08 je bilo v prvi razred vpisanih 29 učencev, v drugi 27, med šolskim letom so 3 učenci izstopili. Tretjega razreda takrat še ni bilo, ker se je pouk na šoli začel s prvim letnikom v šolskem letu 1906/07. V šolskem letu 1908/09 je bilo v prvem razredu 33, v drugem 24 in v tretjem 21 učencev, skupno število na začetku šolskega leta je bilo 78, osem dijakov je med letom izstopilo, torej jih je bilo na koncu šolskega leta le še 70. V šolskem letu 1909/10 se je na šolo vpisalo 77 dijakov, izstopilo pa jih je 7. V naslednjem šolskem letu 1910/11 se je število učencev precej povečalo, saj so v prvi razred vpisali 43 učencev, v drugi razred 23 in v tretji razred 14, skupaj 80, med letom pa je izstopilo 5 učencev, na koncu šolskega leta jih je bilo 75. V tem šolskem letu so prvič sprejeli tudi tri učenke - hospitantke. Dovoljenje za vpis hospitantk je izdalo c. kr. ministrstvo za bogočastje in uk. V dovoljenju so zapisali, da je »*učenkam začasno dovoljeno obiskovati deške meščanske šole*«. ³⁹ Na podlagi tega dovoljenja je c. kr. okrajni šolski svet postojnski izvedel razpis in 30. oktobra 1910 so bile sprejete prve učenke, in sicer v drugi razred. V šolskem letu 1911/12 so v prvi razred sprejeli 32, v drugi 26 in v tretji razred 18 učencev, to je skupaj 76, izstopilo jih je 9, na koncu leta šolskega leta je bilo na šoli 67 učencev. V tem šolskem letu se je povečalo število učenk - hospitantk na šestnajst: v prvem in drugem razredu so vpisali po šest učenk, v tretjem pa štiri.

V šolskem letu 1912/13 so skupno vpisali 83 učencev in 18 hospitantk. Med letom je izstopilo 7 učencev, tako da je bilo na koncu šolskega leta 76 učencev. V šolskem letu 1913/14 je bilo na šolo sprejetih kar 92 učencev, 85 jih je šolo zaključilo, 7 pa izstopilo med šolskim letom. Sprejetih je bilo 17 hospitantk: v prvem razredu 5, v ostalih dveh pa po 6 učenk. V statistiki za to šolsko leto je bila uvedena nova rubrika glede uspeha: »*učni smoter je doseglo*« 73 učencev, 12 učencev pa »*učnega smotra ni doseglo*«. ⁴⁰

39 Izvestje 1910/11, str. 16: C. kr. ministrstvo za bogočastje in uk, z dne 23. avgust 1910, št. 22949.

40 Izvestje 1913/14, str. 18.

Za vsako šolsko leto posebej so zapisani tudi drugi podatki o učencih. V šolskem letu 1908/09 je bilo iz postojnskega šolskega okraja 26 učencev, iz Postojne 34, iz drugih krajev na Kranjskem 10, s Primorske 6 in iz Štajerske 2 učenca. Vsem učencem je bila slovenščina materni jezik, vsi so bili rimokatoliki. Po starosti pa so bili razvrščeni takole: 11 let – 9 učencev, 12 let – 15, 13 let – 20, 14 let – 24, 15 let – 5, 16 let – 3 in 17 let – 2.⁴¹

Pomembni dogodki

Postojna je postala mesto. Postojnska občina je prosila Njegovo Veličanstvo cesarja Franca Jožefa I, da bi postojnski trg pridobil status mesta. V prošnji občinskega odbora, ki so jo poslali cesarju na Dunaj, so na kratko predstavili zgodovino Postojne in njen pomen za deželo Kranjsko. V obrazložitvi so zapisali, da je bila Postojna pomembna že 1462. leta, ko je dobila pravico do grba. Grb je takratnemu trgu podelil cesar Ferdinand III, ker so ga Kranjci rešili iz celjskega Starega gradu, kjer ga je oblegal Jan Vitovec. Postojnčani so se izkazali tudi v bojih z Benečani in Turki. V času Ilirskih provinc je bila Postojna središče Notranjske in tu so Francozi 1810. leta ustanovili slovenski licej. Kraj je zaslovel v 19. stoletju, ko so začeli prihajati turisti, da bi si ogledali »krasote« Postojnske jame. V zadnjih letih je Postojna doživela velik »procvit« na vseh področjih, med drugim je dobila tudi meščansko šolo. Zaradi vsega tega so Postojnčani izrazili željo, da bi trg povzdignili v mesto. Cesar je ugodil njihovi prošnji in občinskemu odboru poslal sledeče obvestilo: »Njega c. in kr. Apostolsko Veličanstvo je premilostno blagovolilo z najvišjo odločbo z dne 9. maja 1909 povzdigniti trg Postojno v mesto.«⁴²

Umrli je Josip Gorup vitez pl. Slávinski. Dne 25. aprila 1912 je na Reki umrl Josip Gorup vitez pl. Slávinski (78 let). Rodil se je v Slávini pri Št. Petru na Notranjskem. S »svojo podjetnostjo in marljivostjo« si je pridobil zelo veliko bogastvo na Reki in v Trstu, bil je eden glavnih delničarjev avstrijskega Lloydja. Z denarjem je podpiral razvoj šolstva, avtor poročila ga je imenoval »šolski dobrotnik«. V Slávini, od koder je bil doma, je »postavil lepo šolsko poslopje«, za stavbo dekliškega liceja v Ljubljani je prispeval 116.000 kron, ustanovil je več ustanov za revne dijake na srednjih in visokih šolah. V Postojni je prispeval »znatno« vsoto za zgradbo ljudske šole, 10.000 kron pa je namenil za nakup posestva, »iz katerega zaklada se je pozneje prispevalo za zgradbo nove meščanske šole«.⁴³ Bil je poslanec v kranjskem deželnem zboru in član različnih denarnih ustanov. Zaradi njegovega dela in prizadevanja za razvoj dežele ga je cesar Franc Jožef I povzdignil v plemiški stan, »predikat« Slávinski si je izbral po svoji rojstni vasi Slávini. Nekatere občine so mu podelile naziv častnega člana, med njimi Ljubljana

41 Izvestje 1908/09, str. 25.

42 Izvestje 1908/09, str. 21–22.

43 Izvestje 1911/12, str. 14–15.

in Postojna. *»Najlepši spomenik pa si je postavil Josip Gruden v mladih srcih dijakov, ki ga bodo rod za rodom blagrovali, uživaje sad njegovih plemenitih ustanov.«*

Umrli je Anton Globočnik pl. Sorodolski. Dne 5. maja 1912 so v Postojni v rodbinsko grobnico pokopali Antona Globočnika, ki je bil postojnski častni občan in vladni svetnik. Pogreb je bil veličasten, zbralo se je veliko ljudi, *»zastopani so bili vsi sloji prebivalstva«*. Spreveda na pokopališče so se udeležili tudi učenci ljudske in meščanske šole ter učiteljstvo. V poročilu je opisano njegovo življenje in delo v Postojni in drugih krajih monarhije. Rojen je bil v Železnikih na Gorenjskem, v Postojni je živel in delal kar 22 let. Prišel je leta 1863 kot c. kr. okrajni predstojnik, leta 1867 je postal c. kr. okrajni glavar in na tem mestu ostal do leta 1885. Med njegovim delovanjem so v postojnskem glavarstvu ustanovili veliko novih ljudskih šol, veliko se je ukvarjal z urejanjem Postojnske jame. V njegovem času so za ogled na novo odprli Cesar Franc Jožefovo in Elizabetino jamo, v jami so položili tire za prevažanje obiskovalcev *»z vozičkom«*, uredili so električno razsvetljavo. Globočnik je dal urediti pot do jame, napravili so *»senčnat drevored«* ob novi Jamski cesti; pred vhodom v jamo pa so uredili *»ličén«* park. Skrbel je tudi za reklamo in v ta namen organiziral jamske veselice. Ob vseh teh novostih je skupaj z ostalimi člani jamske komisije zelo skrbno upravljal z denarnimi sredstvi, imenovanimi *»jamski zaklad«*, da je lahko zavrnil ponudbo zasebnih podjetnikov, ki so želeli jamo dobiti v zakup. Njegovo delo pa ni bilo nekaj posebnega samo v Postojni, ampak tudi drugod. Že ko je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, se je kot 16-leten dijak začel podpisovati s *»č«*, kar po mnenju avtorja pomeni, da se je zavedal svojega rodu. Leta 1848, takrat je študiral pravo na Dunaju, je bil eden od voditeljev slovenskih dijakov in študentov med revolucijo. S Petrom Kozlerjem sta določila, naj Slovenci sprejmejo *»kranjske deželne barve za svojo narodno trobojnico«*. Globočnik je sodeloval tudi pri sestavljanju poziva, ki so ga dunajski Slovenci poslali cesarju Ferdinandu in v njem zahtevali, da *»sklene vse slovenske pokrajine pod enim vladarstvom«*, kar pomeni, da se je zavzel in podprl prvi slovenski narodno politični program Zedinjene Slovenije. Kasneje je opravljal pomembne politične funkcije, bil je tudi slovenski državni poslanec v dunajskem parlamentu. Ko se je upokojil, mu je Njegovo cesarsko veličanstvo podelilo plemiški naziv, izbral si je naslov *»Sorodolski«* po Selški Sori, od koder je bil doma. Bil je odlikovan s Franc – Jožefovim redom in dobil je veliko zlato kolajno, ki so jo podeljevali samo najslavnejšim umetnikom in učenjakom. Za potrditev zgoraj navedenih besed avtor Josip Brinar zapis zaključuje z naslednjimi besedami: *«Najlepši spomenik pa si je postavil Globočnik v hvaležnih srcih Slovencev, posebno še Notranjcev, ki časte v njem vzornega moža, iskrenega rodoljuba in znamenitega učenjaka. Tej proslavi se pridružuje tudi meščanska šola postojnska, ki kliče vzornemu možu, Slovencu – pravaku: Slava!»⁴⁴*

Smrt avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Poročilo za šolsko leto 1913/14 se začena z žalostno novico, namreč, da sta bila 28. junija 1914 v Sarajevu

ubita avstrijski prestolonaslednik Franc Ferdinand in njegova žena Zofija. Samo tri dni prej se je »visoka dvojica z dvornim vlakom« peljala mimo Postojne v BiH. Novica se je hitro razširila in žalovala je vsa Postojna. »Šolskega poslopja je osem dni plapolala črna zastava.« 2. julija 1914 so z vlakom mimo Postojne peljali njune posmrtno ostanke na Dunaj in Postojnčani so se v velikem številu zbrali na kolodvoru in nadvojvodi in njegovi soprogi izkazali zadnjo čast. 6. julija so se vsi učenci in učitelji zbrali pri sv. maši zadušnici, nato pa še v risalni dvorani, kjer jim je ravnatelj pojasnil »žalostni dogodek«, nanizal nekaj črtic iz prestolonaslednikovega življenja, mladino pa pozval, »naj se v teh temnih dneh žalosti in gorja s tem večjo ljubeznijo oklenejo svoje domovine in svojega predobrega Očeta – presvetlega vladarja.«⁴⁵ Mesec dni po atentatu se je začela prva svetovna vojna.

Anton Trebec (1909 – 1978) - učenec deške meščanske šole v Postojni

Anton Trebec⁴⁶ je v domači vasi Ostrožno Brdo še med 1. sv. vojno obiskoval ljudsko šolo. Po koncu vojne je v šolskem letu 1920/21 zaključil ponavljalno šolo in dobil »šolsko oznanilo«. Ker je bilo Ostrožno Brdo takrat del Italije, je bilo spričevalo »pagella« že dvojezično, napisano najprej v italijanskem in nato v slovenskem jeziku. Glede na ocene v spričevalu je bil dokaj uspešen učenec in v šolskem letu 1922/23 je začel obiskovati prvi razred deške meščanske šole v Postojni. Ohranilo se je nekaj njegovih šolskih zvezkov, iz njih lahko podrobneje razberemo, katere predmete so imeli in kaj so se pri posameznem predmetu učili.⁴⁷ Pouk je še vedno potekal v slovenskem jeziku, na urniku pa so že imeli tudi italijanščino kot poseben učni predmet.

Pri pouku **slovenščine** so začeli s slovnico, ki »nas uči pravilno govoriti in pisati ter je nekako ogródje jezika«. Glasovi so »najmanjši deli našega govora«, sledijo zlogi nato besede. »Besede delimo v 9 besednih vrst: samostalnik, pridevnik, zaimek, števnik, glagol, prislov, predlog, veznik in medmet.« Glede na vrstni red besednih vrst so najprej obravnavali samostalnik, njegovih šest sklonov in sklanjatve: lipa, mati, hči, gospa, jelen, steber, mesto, nit, gos ... Pri sklanjatvah so se zadržali dalj časa in navedenih je veliko primerov sklanjatev v ednini, dvojini in množini. V poglavju o pridevniku so ravno tako navedene sklanjatve in precej poučnih in vzgojnih primerov v stavkih, n. pr.: »Ko je beli kruh pošel, je prišel ovenjak. Lep je božji svet, gora mu je cvet. Hudobni se boji svoje sence. Prazen sod ima močen glas. Materin jezik nam bodi svet zaklad!« Pridevnike so tudi stopnjevali v vseh treh oblikah. Zaimke so razvrstili po pomenu: osebni, svojilni, vprašalni, kazalni, oziralni in nedoločni in jih sklanjali: jaz, midva, midve, mi, me. Števniki in glagoli so obravnavali zelo na kratko. Števnike so razvrstili na glavne

45 Izvestje 1913/14, str. 15.

46 Anton Trebec je bil oče avtorice članka (op. ur.).

47 Iz zasebne zbirke avtorice članka.

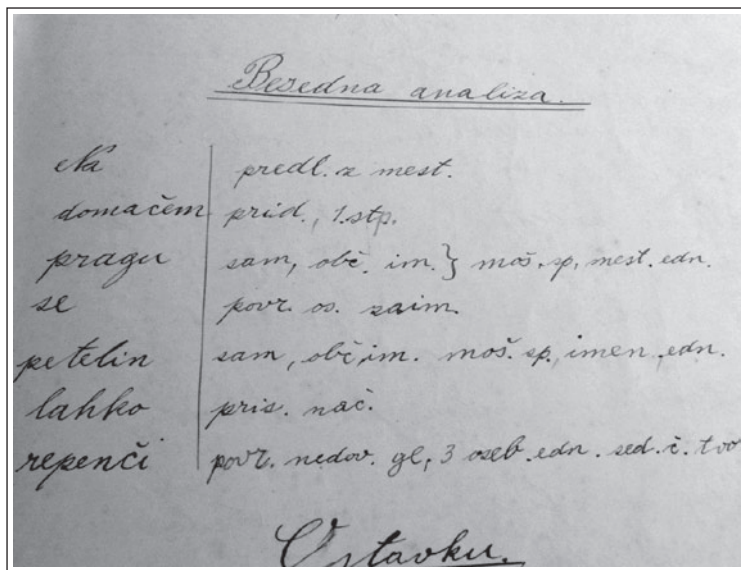

*Šolski zvezki, ki jih je uporabljal Anton Trebec v šolskem letu 1922/23.
(Zasebna zbirka N. T.)*

in vrstilne, pri glagolu pa so navedli, da »pregibanje glagola imenujemo spregatev«. Sledil je krajši pregled nepregibnih besednih vrst, ki so jih imenovali »členice«: prislov, predlog, veznik in medmet. Ko so končali s pregledom vseh besednih vrst, so prešli na besedno analizo. Analizirali so stavek »*Na domačem pragu se petelin lahko repenči.*«

V istem zvezku, vendar na drugi strani, so obravnavali literarna dela in njihove avtorje. Med prvimi deli so brali pesem *Zaostali ptič* Simona Gregorčiča. Pojasnili so vsebino pesmi, razložili manj znane besede in navedli nekaj dodatnih informacij o pesniku. Na podoben način so obravnavali Cankarjevo črtico *Mater sem zatajil*. Učili so se o slovenski narodni pripovedki in kot primer navedli zgodbo o Kralju Matjažu. Razložili so zgodovinsko ozadje in se posebej ustavili o prerokovanjih o tem, kdaj se bo kralj Matjaž prebudil: »Prerokovanja o njegovem prebujenju so različna. Neko prerokovanje pravi, da se bo prebudil, ko mu brada zraste 9x ovita okoli mize. Takrat bode v božični noči zrastle pred njegovo jamo zelena lipa, ki bo od polnoči do 1 tako cvetila, da se bo prebudil kralj Matjaž. Na to lipo bo obesil ščit in s svojo črno vojsko bo premagal vse slovenske sovražnike. Na ljudsko pripovedko so navezali Župančičevo pesem *Kralj Matjaž* in ugotavljali razliko med pripovedko in umetno pesmijo.« Narodno snov o kralju Matjažu in Alenčici je pesnik Oton Župančič porabil za svojo umetno pesem *Kralj Matjaž*.«

Pri pouku so brali pesem Josipa Stritarja *Vrabci ponoči*, navedli kratko razlago in označili avtorjev način pisanja. Stritarju je sledil Anton Aškerc, ki »*je napisal najlepše balade v naši književnosti,*« kot primer takšne balade so navedli Godčovo balado. Iz »*Občne zgodovine,*« ki jo je napisal »*zaslužčen slovenski zgodovinar*« Josip Stare, so brali in opisovali Odisejeve dogodivščine, ko se je po koncu trojanske vojne vračal na Itako.

Slovenski jezik, besedna analiza. (Zasebna zbirka N. T.)

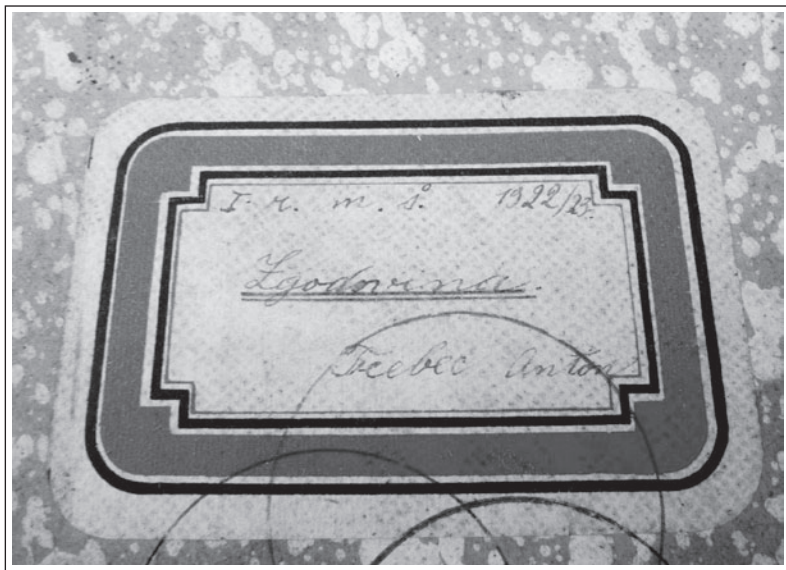
Sledi France Prešeren in njegov Krst pri Savici. V razlagi je prikazano zgodovinsko ozadje spopada med kristjani in pogani, pojasnili so težje razumljive besede in besedne zveze. O Prešernu je navedeno, da je »Franc Prešeren naš prvi največji pesnik. Zbirka vseh njegovih pesmi se imenuje Prešernove Poezije. S to knjigo je bila naša književnost povzdignjena v vrsto svetovnih literatur.«

Obravnavali so Frana Erjavca in dve njegovi deli: Mravlja in »pripovedni spis« Ni vse zlato, kar se sveti. Nauk tega dela so povzeli v vzgojno misel: »Nevednost marsikomu povzroči velike nepravilike.« Kot zadnjega avtorja so obravnavali Miroslava Vilharja in njegovo pesem Silni tabor, ki se nanaša na čas turških vpadov, ko so Turki ogrožali grad »nad Zagorjem v bližini grada Kalca, kjer je bival Miroslav Vilhar«. O Miroslavu Vilharju in njegovem delu je naveden kratek komentar: »Miroslav Vilhar je naš notranjski pesnik. Njegove pesmi, katerim je dodal vedno tudi napev, so se hitro prebudile narodu in postale narodne, n. pr. Na jezeru, Rožic ne bom trgala, Na goro, Lipa zelenela je itd. Miroslav Vilhar je bil tudi glavni probuditelj Notranjske v narodnem oziru. V Postojni ima lep spomenik.«

Za slovenščino so imeli še poseben zvezek za slovenske šolske naloge. V šolskem letu so pisali pet šolskih nalog, naslovi so bili Pri kralju Matjažu, V moji sobici pozimi, Odisej pri nimfi Kalipso, Janez Trdina kot dijak in Na predvečer šolske slavnosti (iz povesti Na klancu).

Ocenjevali so delo in obliko, učenci pa so napisali tudi popravo.

Tema, s katero so začeli pouk **zgodovine**, je bila prazgodovina, sledil je kratek zgodovinski pregled razvoja Postojne. V zgodovini starega veka so obravnavali Egipt, Babilonijo, Asirijo, Perzijo in Fenicijo. Najprej so navedli osnovne podatke o zgodovin-

Zvezek za zgodovino. (Zasebna zbirka N. T.)

skem razvoju posameznih držav, sledijo gospodarske značilnosti: trgovina, pomorstvo, uporaba šklrata, stekla; precej prostora je namenjenega kulturnemu razvoju: pisava, gradbeništvo, piramide, obeliski, sfinge, viseči vrtovi, namakanje, prekopi, nasipi, koledar, astronomija. Največ časa in prostora so namenili grški zgodovini. Po kratki predstavitvi Grčije in Grkov so se posvetili grški religiji – bogovom, olimpijskim igram, pripovedkam in epoma Iliadi in Odiseji. Omenili so preročišče v Delfih in naveden je primer tamkajšnjega dvoumnega prerokovanja »*Pojdeš, vrneš, se ne, umreš v boju.*«

Učili so se o obeh najpomembnejših grških mestih. Pri obravnavi Špate so največ pozornosti namenili špartanski vzgoji in politični ureditvi mesta. V zvezi z Atenami so najprej omenjali Solona in njegovo ustavo, nato grško – perzijske vojne in znamenite bitke na Maratonskem polju, pri Termopilah in Salaminu. V povezavi z bitko pri Termopilah je naveden zapis, ki je zapisan na spomeniku »*Lacedemoncem naznani popotnik, tu da ležimo mrtvi, ker velel tako je domovine ukaz.*« Govorili so tudi o Perikleju in o razcvetu znanosti in umetnosti v njegovem času: o Akropoli, Partenonu in Fidiji, našteli so filozofe Platona, Sokrata in Aristotela. Že v uvodu v grško zgodovino je naveden stavek, ki opredeljuje pomen grške zgodovine za naš svet: »*Njih umetniškim umotvorom se čudimo še dandanes.*« Sledi še zgodba o Aleksandru Velikem, njegov vojaški pohod in zmage nad Perzijci, ustanovitev Aleksandrije v Egiptu in mit o gordijskem vozlu: »*V mestu Gordija je pre sekal slavní gordijski vozé, preročišče je namreč prerokovalo, da bo Aziji zagospodoval tisti, ki razvozla ta umetno zavozlan vozé.*«

Tretje poglavje je namenjeno rimski zgodovini. Kot pri Grkih so tudi tu opisali zemljepisne značilnosti Italije, sledi rimsko verovanje in najpomembnejša rimska božanstva. V začetnem obdobju rimske zgodovine so omenili Eneja, Romula in Rema,

prešli na cesarstvo in prvega rimskega cesarja Oktavijana. Opisali so cesarski dvor, na katerem je »živel veliko pesnikov, zgodovinopiscev in učenjakov. Najznamenitnejši pesniki te dobe so bili Vergil, Ovid in Horac«. Na dvoru so živeli tudi posamezniki, ki so podpirali in vzpodbujali njihovo delo. »Po zgledu Avgustovem so tudi drugi bogataši podpirali umetnike zlasti se je odlikoval po darežljivosti Mecena, in po njem še dandanes imenujemo velikodušne pospešeljatelje znanstva in umetnost mecene.«

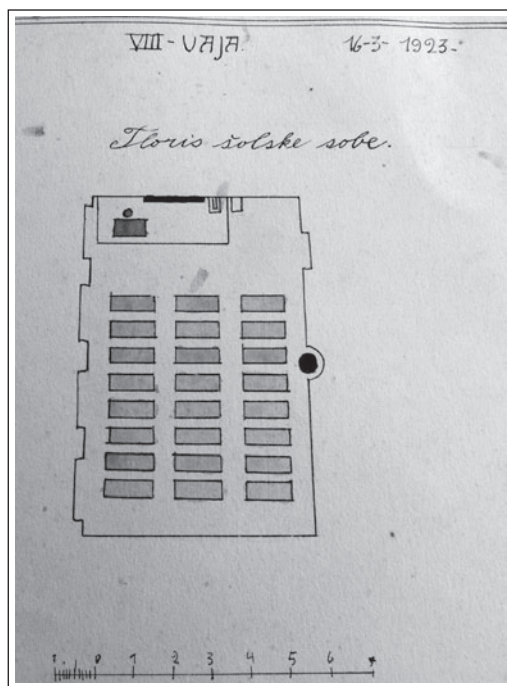
V Avgustovi dobi »se je rodil Jezus Kristus«, sledi opis širjenja krščanstva, preganjanje nove vere. Posebej je omenjen cesar Tit, ki je bil do kristjanov pravičnejši in jih ni preganjal, kot nekateri drugi cesarji. O njem je navedena tudi naslednja misel »kakor n. pr. cesar Tit, kateremu je bil dan izgubljen, ako ni nikomur dobrega storil«. Konstantin Veliki je bil prvi rimski cesar, »ki je očitno in izdatno podpiral krščanstvo«, in Teodozij Veliki, ki je razdelil rimsko državo na dva dela. Tu se snov tega zvezka konča.

Učna snov pri **prirodopisu** je bila razdeljena na več poglavij. Obravnavali so domače živali: domačo mačko, psa, konja, govedo, prašiča. Pri vseh živalih so v podobnem vrstnem redu navajali bivališče, hrano, nato so posamezno žival opisali, naštel in označili so posamezne telesne dele, nekatere so tudi narisali. Sledijo kratke navedbe o mladičih, lastnostih živali, o škodi in koristih, navadah, sorodnih vrstah in boleznih. Podobno kot so opisovali domače živali, so obravnavali tudi divje živali: podlasico, medveda, veverico, srno, črno žolno, ščinkavca, krapa in belouško. Sledila je kratka tema o kamninah: navedene so glavne značilnosti apnenca, kremenjaka, železove rude, železa in premoga. Sledil je še opis nekaterih rastlin in živali: zvonček, regrat, majnikov hrošč, gozdni bor, kapusov belin in zelena žaba.

Za predmet **lepopisje** so imeli poseben zvezek z naslovom Lepopisnica. Pisali so male in velike pisane črke; na začetku po dve črki skupaj: sr, ce, rz, na; nato cele besede: srce, cvet, vsi, vržem, vrv, dvor, dvorišče, dozoreti, ime, imenujemo, mati. Posamezno besedo ali zlog so napisali velikokrat, navadno celo stran, tudi štirinajstkrat.

Pri predmetu **knjigovodstvo** so se učili o tem, kaj so poštna določbe, kaj je poštna nakaznica in kako jo je treba izpolniti. V poglavju z naslovom »Poslovna naznanila« so obravnavali različne načine komuniciranja med podjetniki: napisi na trgovskih tablah, javna naznanila v časopisih o spremembah v »firmi« ali »tvrđki« in poslovno dopisovanje. Tu so se posebej posvetili pisanju pisem. »Pisma so pismena poročila, ki jih pišemo nenavzočim osebam. Ker nadomeščajo ustni razgovor, zato je potrebno, da se besede zapisane v pismu vestno in skrbno izbirajo. Piši oprezno, kajti zapisana beseda se vedno lahko bere, ter priča o tebi kakšen si sam. Kakor si dostojen v govoru v toliki meri bolj bodi v pismu. Predvsem pa pazi na lepo obliko pisma.« V zvezku so zapisana navodila, kako pismo čim bolje napisati; navedeni so posebni napotki za pisanje trgovskih, vljudnostnih in prijateljskih pisem. In še zadnje priporočilo: če pišemo pismo »odličnim osebam«, jih naslovimo »Velecenjeni gospod!« ali »Blagorodni gospod!«

Vaje v pisanju različnih poslovnih dopisov so zapisovali v posebnem zvezku z naslovom Opravilni sestavki. Zvezek so zaključili s povabilom staršem na šolsko razstavo ob koncu šolskega leta.

Tloris šolske sobe. (Zasebna zbirka N. T.)

»Dragi starši!

Dne 3. t. m. zaključimo letošnje šolsko leto. Istega dne se otvori v naši šoli razstava, ki bo odprta 5 dni. Pridite si jo ogledati. Jaz Vas bom pričakoval, da bom potem skupno z Vami odšel na počitnice. Vaš Anton«

Povzetek

Avstrijska šolska zakonodaja je leta 1869, poleg splošnih ljudskih šol, omogočala tudi ustanavljanje meščanskih šol. V Postojni so triletno meščansko šolo s slovenskim učnim jezikom ustanovili leta 1906. Šola ni imela svojih prostorov in že leto pred ustanovitvijo, so začeli z »obravnavami« o gradnji nove šole. Na »obravnavah« so sodelovali predstavniki šolskih in državnih organov oblasti. Odločili so se, da bodo novo šolo zgradili ob stavbi okrajnega glavarstva v središču naselja. Pripravili so razpis in izbrali načrt arhitekta Josipa Costaperarija iz Trsta, sprejeli so podroben opis bodoče stavbe, določili finančni načrt ter izbrali izvajalce gradbenih del. Z gradnjo so začeli julija 1908, zaključili pa avgusta leta 1909. Ob slovesnem odprtju novega šolskega poslopja so bili navdušeni nad izgledom in funkcionalnostjo zgradbe, ravnatelj g. Josip Brinar je zapisal: »Resna stavba za resni smoter!« Šolsko delo je v novih prostorih potekalo po ustaljenem redu. Šolski red so določali: učni načrti (deloma spoznamo vsebino le-teh

iz zvezkov mojega očeta), razdelitev učnih ur, predpisane učne knjige, učiteljsko osebje, šolska knjižnica, učila za posamezne predmete ter organi šolskih oblasti. Ustaljeno delo so popestrili z izleti v okoliške kraje ter praznovanji in slovesnostmi ob državnih praznikih. Praznovali so leta 1909, ko je cesar Franc Jožef I Postojno povzdignil v mesto, žalovali pa ob smrti Josipa Grudna, »šolskega dobrotnika« in Antona Globočnika. Zadnji zapisi v Izvestjih poročajo o smrti Franca Ferdinanda v Sarajevu junija 1914. leta.

Zusammenfassung

“Ernstes Gebäude für ernsten Zweck“ – die bürgerliche Knabenschule in Postojna

Nada Trebec

Die österreichische schulische Gesetzgebung ermöglichte im Jahre 1869 neben allgemeinen Volksschulen auch die Gründung der Bürgerschulen. Die dreijährige Bürgerschule mit Slowenisch als Lehrsprache wurde in Postojna im Jahre 1906 gegründet. Die Schule hatte keine eigenen Räume und bereits ein Jahr vor der Gründung begann man mit „Diskussionen“ über den Bau eines neuen Schulgebäudes. Bei den „Diskussionen“ wirkten Vertreter der schulischen und staatlichen Behörden mit. Man entschied sich, das neue Schulgebäude neben dem Gebäude für die Bezirkshauptmannschaft im Zentrum der Siedlung zu bauen. Man bereitete eine Ausschreibung vor und wählte den Entwurf des Architekten Josip Costaperarij aus Triest. Man einigte sich über eine genaue Beschreibung des zukünftigen Gebäudes, bestimmte den finanziellen Plan und wählte einen Auftragnehmer der Bauarbeiten. Der Bau wurde im Juli 1908 begonnen, die Abschlussarbeiten fanden im Jahre 1909 statt. Bei der feierlichen Eröffnung dieses neuen Schulgebäudes war man begeistert über das Aussehen und die Funktionalität des Gebäudes. Der Schulleiter Brinar schrieb: „Ein ernstes Gebäude für einen ernsten Zweck.“ Die Schularbeit fand im neuen Schulgebäude nach regulärem Ablauf statt. Die Schulordnung bestimmten: Lehrpläne (auf den Inhalt schließen wir zum Teil aus Heften meines Vaters), die Verteilung der Schulstunden, vorgeschriebene Lehrbücher, Lehrerschaft, Schulbibliothek, Lehrmittel für einzelne Fächer und die Organe der Schulbehörde. Die reguläre Arbeit belebte man mit Ausflügen in die umliegenden Orte und mit Festen und Feiern bei Staatsfeiertagen. Man feierte im Jahre 1909, als Kaiser Joseph I Postojna zur Stadt erklärte und trauerte beim Tod von Josip Gruden, dem „schulischen Wohltäter“ und Anton Globočnik. Die letzten Niederschriften im Schuljahresbericht beinhalten den Tod von Franz Ferdinand in Sarajevo im Juni 1914.